

ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет обліку та фінансів
Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття ступеня вищої освіти
магістр

на тему: «Джерела формування та ефективність використання фінансових ресурсів суб'єкта господарювання»

Виконав: здобувач вищої освіти
за освітньою програмою
Фінанси, банківська справа, страхування та
фондовий ринок
спеціальності 072 Фінанси, банківська
справа, страхування та фондовий ринок
ступеня вищої освіти магістр
групи 1
Болтобаєв О. В.
Керівник: Зайцев Ю. О.

Полтава 2024 року

ЗМІСТ

	ст.
ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ДЖЕРЕЛ ФОРМУВАННЯ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ.....	9
1.1. Теоретична сутність та чинники впливу на формування фінансових ресурсів і ефективність їх використання.....	9
1.2. Зміст процесу управління формуванням і використанням фінансових ресурсів на підприємстві.....	16
РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВА.....	22
2.1. Оцінка джерел формування фінансових ресурсів підприємства.....	22
2.2. Оцінка ефективності використання фінансових ресурсів підприємства...	32
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМКИ ПОЛПШЕННЯ ДЖЕРЕЛ ФОРМУВАННЯ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВА.....	40
3.1. Управління джерелами формування фінансових ресурсів підприємства..	40
3.2. Управління ефективністю використання фінансових ресурсів на підприємстві.....	48
ВИСНОВКИ.....	55
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	59
ДОДАТКИ.....	65

ВСТУП

Актуальність теми. Ціль функціонування будь-якого підприємства – здійснення прибуткової діяльності та забезпечення розвитку. Ефективна діяльність та розвиток підприємства в реаліях конкуренції вимагає від підприємства інновацій, впровадження сучасних технологій, диджиталізованих аспектів, формування конкурентоздатних продуктів, використання сучасних методів управління. Діяльність будь-якого господарюючого суб'єкту розпочинається із формування його фінансових ресурсів.

Власне згідно законодавства базовою вимогою до утворення підприємства є формування статутного капіталу. Згідно законодавства статутний капітал формується лише за рахунок власних фінансових джерел.

Проте для ефективного функціонування формування фінансових ресурсів лише за рахунок власних джерел може виявитись замало, тож підприємство може вдається до залучених і позичених ресурсів.

Отже, вже на етапі утворення підприємства від вдалого їх структурування залежить подальша прибуткова діяльність, ймовірність настання ризиків та фінансова стійкість підприємства.

Сформувавши фінансові ресурси, що втілюються у капіталі, в подальшому підприємство здійснює їх інвестування в основні та оборотні активи. Власне від ефективності даного інвестування також буде залежати ефективність функціонування підприємства.

Тож, фінансові ресурси охоплюють всю діяльність підприємства від створення до подальшого функціонування. Саме тому, вважаємо, що дана тематика надзвичайно важлива та актуальна для підприємства будь-якої галузі та потрібно для розгляду науковцями.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.
Кваліфікаційна робота виконана в межах програми науково-дослідних робіт

ініціативної наукової тематики кафедри фінансів, банківської справи та страхування «Удосконалення механізму фінансової діяльності підприємств, організацій і установ».

Мета і завдання дослідження. Мета дослідження полягає в узагальненні теоретичних і методичних підходів окреслення сутності джерел формування фінансових ресурсів та ефективності їх використання, узагальнення показників їх оцінки та окреслення шляхів підвищення ефективності формування і використання фінансових ресурсів підприємства.

З ціллю досягнення сформованої мети в межах кваліфікаційної роботи було поставлено і вирішено наступні завдання:

- окреслити теоретичні й методичні аспекти здійснення сутності джерел формування та ефективності використання фінансових ресурсів підприємства;

- обґрунтувати зміст і послідовність процесу аналізу фінансових ресурсів підприємства;

- проаналізувати фінансові ресурси підприємства ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» за 2021 – 2023 рр.;

- дослідити проблемні аспекти відносно формування і використання фінансових ресурсів підприємства;

- обґрунтувати напрямки покращення формування та ефективності використання фінансових ресурсів підприємства.

Предмет і об'єкт дослідження. Предметом дослідження є фінансові ресурси, котрі формуються під час створення підприємства та в подальшому використовуються під час його функціонування. Об'єктом дослідження є показники стану фінансових ресурсів ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» та методика їх аналізу.

Методи дослідження. Для реалізації окреслених завдань здійснення дослідження використовувались наступні методи: абстрактно-логічний – з

метою теоретичного узагальнення сутності та змісту фінансових ресурсів, джерел їх утворення; індукції та дедукції – з метою уточнення сутності фінансових ресурсів; аналізу і синтезу – з метою комплексного дослідження фінансових ресурсів підприємства; розрахунок показників-коефіцієнтів; табличний, графічний – з метою наочного зображення результатів проведеного дослідження.

Інформаційна база. Інформаційною базою проведеного дослідження є законодавчі та нормативні документи, літературні джерела, а також фінансова звітність ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» за 2021 – 2023 рр.

Наукова новизна та практичне значення одержаних результатів. Наукова новизна кваліфікаційної роботи полягає в поглибленні та уточненні підходів до сутності, складових фінансових ресурсів, показників їх оцінки та управління ними. Набули подальшого розвитку концептуальні основи розробки заходів покращення управління формуванням і використанням фінансових ресурсів підприємства.

Система розроблених окреслених заходів має практичне спрямування й може використовуватись в межах практичної діяльності суб'єктів господарювання. Практичне значення стосовно отриманих результатів полягає в обґрунтуванні напрямів покращення управління ресурсами, зокрема підвищення ефективності їх формування та використання.

Особистий внесок здобувача. Кваліфікаційна робота – самостійне наукове дослідження. Напрацювання, узагальнення, висновки, пропозиції наявні в роботі є авторськими.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження були оприлюднені й отримали позитивну оцінку науковців на конференціях:

1) VII Всеукраїнська науково-практична конференція «Актуальні проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в соціально-орієнтованій системі управління підприємством» (Полтава, ПДАУ, 28-29 березня 2024 р.);

2) VII Всеукраїнська науково-практична конференція «Актуальні питання сучасної економічної науки» (Полтава, ПДАУ, 15 травня 2024 р.).

Публікації. Основні результати дослідження, що ілюструють його новизну, опубліковані у наукових публікаціях:

1. Болтобаєв О., Безус О., Яковенко С., Маркевич В. Бюджетування як основа формування фінансових ресурсів підприємства та зміцнення його фінансового стану. *Матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в соціально-орієнтованій системі управління підприємством».* 28-29 березня 2024 року. Полтава : ПДАУ. С. 386-387.

2. Безус О., Болтобаєв О., Сливка Ю., Яковенко С. Бюджетування фінансових ресурсів з ціллю впливу на фінансовий стан та зниження ризику фінансової стійкості. *Матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні питання сучасної економічної науки».* 15 травня 2024 року. Полтава : ПДАУ. С. 190-192.

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, додатків, списку використаних джерел, який нараховує 64 найменування, містить 21 таблицю, 6 рисунків, 5 додатків. Основний зміст роботи викладено на 54 сторінках друкованого тексту.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ДЖЕРЕЛ ФОРМУВАННЯ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ

1.1. Теоретична сутність та чинники впливу на формування фінансових ресурсів і ефективність їх використання

В реаліях сьогодення і господарювання значно підвищується роль фінансових ресурсів у системі господарювання. Так, утворюючись і в подальшому функціонуючи підприємства використовують низку ресурсів, серед яких варто окреслити: матеріальні, трудові, фінансові.

Серед цих ресурсів саме фінансові є найбільш складними за способами формування та ефективністю використання. Складність пов'язана з питанням фінансових ресурсів полягає у пошуку додаткових ресурсів на вигідних для суб'єкту умовах, інвестування і здійснення певних операцій на фінансовому ринку для збільшення позитивного результату функціонування.

Проблематика відносно фінансування діяльності суб'єктів, надзвичайно важлива та актуальна повсякчас. Формування і використання фінансових ресурсів вимагає підґрунтя у вигляді фінансового забезпечення.

Фінансові ресурси в межах підприємства утворюються як на стадії його формування, так і на виробничій стадії, в подальшому під час виробництва та реалізації кінцевої продукції вони можуть примножуватися, генеруючи нову вартість.

Реальне формування відносно фінансових ресурсів починається лише на другій стадії суспільного відтворювального процесу.

З метою більш точного трактування сутності фінансових ресурсів підприємства важливо дослідити різні погляди вчених відносно даного поняття.

Дослідивши погляди науковців на категорію фінансових ресурсів вважаємо за доцільне узагальнити їх думки в межах табл. 1.1.

Погляди науковців на сутність поняття «фінансові ресурси»

Трактування в межах підходу	Автор, джерело
Фінансові ресурси підприємства – це синергія коштів у грошовій формі, котрі має підприємство в статичному стані під час здійснення основної, фінансової та інвестиційної діяльності	Нечипоренко А. В., Рибалкіна А. [40]
Фінансові ресурси підприємства – це синергія із грошових коштів у формі фондів або ж без неї або ж вже перетворені у відповідну матеріальну форму з метою виконання фінансових зобов'язань, здійснення витрат	Мішина С. В. [38]
Фінансові ресурси підприємства – це грошові накопичення і доходи, котрі утворюються під час розподілу, а також перерозподілу ВВП, зосередившись у відповідних фондах з ціллю забезпечення безперервності процесу відтворення	Павлюк К. В. [44]
Фінансові ресурси підприємства – це синергія доходів, а також надходжень із ззовні (залучених та позикових), акумульованих з ціллю виконання зобов'язань, покриття витрат, здійснення процесу розширеного відтворення	Бражник Л. В. [16, 17]
Фінансові ресурси підприємства – це синергія активів суб'єкту, котрі формуються завдяки зовнішнім і внутрішнім джерелам, з ціллю погашення зобов'язань і забезпечення процесу виробництва	Рибалко Н. О. [46]
Фінансові ресурси підприємств – це капітал, з поділом на власний та грошовий, котрий використовується для формування активів з метою отримання прибутку	Бердар М. М. [5, 6]

Вважаємо, що фінансові ресурси є базовою метою у здобутті фінансової стійкості на шляху балансування між стійкістю, ризиком і прибутком.

Суб'єкт господарювання формує свої ресурси з ціллю подальшого інвестування в активи, з метою розширеного відтворення. Ресурси можуть бути за походженням власні, залучені та позикові. Детальне дослідження відносно класифікації фінансових ресурсів подано нами в межах табл. 1.2 [1-8].

Варто відзначити, що дана класифікація стосовно джерел формування фінансових ресурсів не є вичерпною. Нами виділено найбільш важливі класифікаційні ознаки з нашого погляду. Проте, дану класифікацію можна удосконалювати та доповнювати іншими ознаками.

Згідно із поділом фінансових ресурсів за кругообігом їх варто розподілити на ті, з якими суб'єкт власне розпочинає функціонування (концентруються у статутному фонді), тобто початкові фінансові ресурси, та ті, котрі отримані суб'єктом під час господарювання (прибуток) – прирощені.

Класифікація фінансових ресурсів

Класифікаційна ознака	Сутність класифікації
Згідно джерел фінансування	- власні; - позикові; - залучені; - централізовані
Згідно видів інвестування в діяльність	- операційні; - інвестиційні; - фінансові
Згідно об'єктів інвестування	- реальні об'єкти; - фінансові об'єкти
Згідно характеру використання	- матеріальні; - грошові
Згідно видів окреслених активів	- оборотні; - необоротні; - майбутні витрати
Згідно джерел здійснення покриття	- власний капітал; - забезпечення наступних витрат і платежів; - довгострокові зобов'язання; - короткострокові зобов'язання
Згідно із ступеня ліквідності	- низьколіквідні; - неліквідні; - середньоліквідні; - високоліквідні
Згідно із терміном погашення	- термінові; - постійні; - короткострокові; - довгострокові
Згідно із призначенням	- для цілей виконання фінансових зобов'язань; - для цілей забезпечення розширеного відтворення; - для інших господарських і соціальних потреб
Згідно використання	- виробничі; - спекулятивні; - фінансові
Згідно стадії утворення	- початкові; - державні; - акціонерні; - приватні
Згідно терміну використання	- вкладені; - використані

Варто акцентувати, що питання структурування відносно фінансових ресурсів досить важливе для діяльності суб'єкту господарювання, бо воно може формувати прибуток, ризики, впливати на стійкість.

Власне джерела здійснення фінансування суб'єкту залежить від багатьох чинників, зокрема:

- виду оподаткування відносно доходів підприємства;
- темпів зростання реалізації товарної продукції, стабільності відносно цих темпів;
- структурування відносно активів підприємства;
- кон'юнктурних змін і власне стану ринку капіталу;
- відсоткової політики в межах центрального та комерційних банків;
- кваліфікації та рівня здійснення управління фінансовими ресурсами конкретного підприємства [10; 13; 57-62].

Дані чинники ми окреслили в синергії без їх розбивки на систематичну та несистематичну складову, проте їх можна більш деталізувати розбивши в розрізі даних складових.

Вважаємо також доцільним більш детально акцентувати увагу на джерелах формування власних та позикових фінансових ресурсах (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Джерела формування власних та позикових фінансових ресурсів підприємства

Складові ресурсів	Джерела їх формування
Власні	- внутрішні (прибуток, амортизація, амортизація, інші); - зовнішні (залучення додаткового пайового або ж акціонерного капіталу, одержання безплатної фінансової допомоги, продаж активів, інші)
Позикові	- кредити (довгострокові та короткострокові); - облігації; - лізинг; - комерційні кредити; - кредити від материнської компанії (довгострокові та короткострокові)
Залучені	- спеціальні фонди; - формування кредиторської заборгованості (довгострокової та короткострокової)
Централізовані	- бюджетні кошти; - кошти благодійних фондів

Формування ресурсів завдяки власному капіталу не призводить до утворення зобов'язань, а формування ресурсів завдяки позичковому капіталу утворює фінансові зобов'язання в межах суб'єкту. Даний аспект обов'язково потрібно враховувати під час формування ресурсів. Окрім того власні ресурси збільшують фінансову стійкість, проте звужують можливості розширення діяльності, позикові – працюють навпаки. Варто відзначити і той факт, що за внутрішніми ресурсами є більший фінансовий ризик, за зовнішні – потрібно сплачувати відсотки.

Окрім того при створення підприємства власному капіталу належить головна роль. Власний капітал поділяється у даному випадку на вкладений в діяльність та нагромаджений під час такої діяльності.

Серед позикового капіталу основним є кредит, серед капіталу, що не потребує витрат на його користування варто виділити залучений капітал.

Дослідивши сутність та класифікацію відносно фінансових ресурсів вважаємо за доцільне акцентувати увагу на їх показниках оцінки.

Тож, базовими критеріями здійснення процесу оцінки ефективності управління фінансовими ресурсами суб'єкту, з нашого погляду, є:

- показники оцінки фінансових ресурсів за пасивами;
- показники оцінки фінансових ресурсів як їх інвестиції в активи.

Показники оцінки фінансових ресурсів за пасивами подані в межах табл. 1. 4 [1-11; 35-40]. Дані показники, на нашу думку, повинні включати показники фінансової стійкості та показники рентабельності капіталу.

В табл. 1.4 нами узагальнено загальні показники рентабельності капіталу, проте дані показники можна також розрахувати в розрізі власного і позикового капіталу та окремих їх складових.

Показники оцінки фінансової стійкості мають нормативні значення, показники ж оцінки рентабельності капіталу нормативних значень не мають, вони просто повинні мати позитивні значення. Показники оцінки фінансових ресурсів за активами характеризують ефективність використання ресурсів за їх інвестування в активи (табл. 1.5) [39-47].

Показники оцінки фінансових ресурсів на за пасивами

Показники	Формули розрахунку	Нормативне значення
Показники оцінки фінансової стійкості		
Коефіцієнт автономії	Власний капітал / Активи	$\geq 0,5$
Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	Зобов'язання / Активи	$< 0,5$
Коефіцієнт фінансової залежності	Активи / Власний капітал	1-2
Коефіцієнт фінансової стійкості	(Власний капітал + Довгострокові зобов'язання) / Активи	0,75-0,0
Коефіцієнт фінансового ризику	Зобов'язання / Власний капітал	$< 0,7$
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	Власний оборотний капітал / Власний капітал	0,3-0,5
Коефіцієнт забезпеченості запасів власними оборотними коштами	Власні оборотні кошти / Запаси	0,5-0,8
Коефіцієнт забезпеченості оборотних активів власним оборотним капіталом	Власні оборотний капітал / Власний капітал	$\geq 0,1$
Індекс постійності активів	Необоротні активи / Власний капітал	Позитивно оцінюється зниження
Коефіцієнт покриття відсотків	(Прибуток до оподаткування + Витрати на виплату відсотків) / Витрати на виплату відсотків	> 1
Показники оцінки капіталу		
Рентабельність капіталу	Чистий прибуток / Середня величина капіталу	Позитивне значення
Термін окупності капіталу	100 % / Рентабельність капіталу	

Тож, вважаємо, що показники оцінки ефективності використання фінансових ресурсів за активами повинні включати показники кредитоспроможності, показники ефективності використання основних та оборотних активів.

З метою оцінки кредитоспроможності суб'єкту досліджують показники ліквідності та платоспроможності. Дані показники досить близькі за змістом.

Інформаційною базою відносно розрахунку показників ефективності фінансування підприємства є перш за все Звіт про сукупний дохід підприємства.

Показники оцінки фінансових ресурсів на етапі їх використання

Показники	Формули розрахунку	Нормативне значення
Показники оцінки ліквідності та платоспроможності		
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	Абсолютно ліквідні активи / Поточні зобов'язання	0,2 – 0,35
Коефіцієнт термінової відності	Високоліквідні активи / Поточні зобов'язання	0,7 – 0,8 оптимально 1
Коефіцієнт загальної ліквідності (коефіцієнт загального покриття)	Поточні активи / Поточні зобов'язання	1-2
Коефіцієнт ліквідності при мобілізації коштів	Запаси / Поточні зобов'язання	0,5-0,7
Показники оцінки рентабельності активів		
Рентабельність активів (інвестицій)	Чистий прибуток / Середня величина активів	Позитивне значення
Термін окупності активів (інвестицій)	100 % / Рентабельність активів	
Рентабельність необоротних активів	Чистий прибуток / Середня величина необоротних активів	
Термін окупності необоротних активів	100% / Рентабельність необоротних активів	
Рентабельність оборотних активів	Чистий прибуток / Середня величина оборотних активів	
Термін окупності оборотних активів	100 % / Рентабельність оборотних активів	
Показники оцінки ефективності використання основних засобів		
Фондомісткість	Середньорічна вартість основних засобів / Чистий дохід	Позитивне значення
Фондовіддача	Чистий дохід / Середньорічна вартість основних засобів	
Рентабельність основних засобів	Чистий прибуток / Середньорічна вартість основних засобів	

Тож, узагальнюючи варто акцентувати на тому, що фінансові ресурси надзвичайно важливі як на етапі утворення підприємства, так і на етапі подальшого фінансування. Саме тому підприємство повинно вживати заходів відносно не лише збереження наявних ресурсів, а і їх примноження. Дане примноження можливе лише за вдалого структурування фінансових ресурсів та ефективної їх оцінки.

1.2. Зміст процесу управління формуванням і використанням фінансових ресурсів на підприємстві

Формування і використання стосовно фінансових ресурсів будь-якого суб'єкту має тісну ув'язку із його фінансовою діяльністю.

З метою дієвого управління відносно фінансових ресурсів підприємства потрібно сформуванню чітку політику, як на підприємстві, так і в державі. Фінансові ресурси займають вагомe місце у комплексі менеджменту суб'єкту, адже саме від якісного управління ними залежить і безперервний виробничий цикл, і ліквідність суб'єкта, його рентабельність, платоспроможність.

Науковці відносно фінансових ресурсів однозначні в питанні управління фінансовими ресурсами в тому, що дане управління включає в себе дві базові складові:

- управління фінансовими ресурсами на етапі формування ресурсів і утворення підприємства;

- управління фінансовими ресурсами на етапі їх інвестування в активи, тобто на етапі їх використання.

Варто також акцентувати, що два базових напрямки управління слід розглядати на стратегічному, операційному та тактичному рівні з інтеграцією даного управлінського процесу в межах загальної стратегії підприємства.

Об'єктом даного управління виступає сукупність фінансових ресурсів конкретного підприємства, тобто складовими об'єктами управління є внутрішні та зовнішні джерела ресурсів.

Суб'єктами управління фінансовими ресурсами в межах підприємства виступає кваліфікований управлінський персонал, зокрема менеджери всіх рівнів, фінансовий директор.

При цьому фінансові фахівці повинні мати не лише високий професіоналізм, а й здатність пристосовуватись до мінливості зовнішнього середовища та потреб ринку.

Управління відносно фінансових ресурсів – це власне одне із базових завдань фінансового менеджера, бо структура і вартість фінансових ресурсів здійснюють першочерговий вплив на показники фінансово-господарської діяльності суб'єкту та на ефективність господарювання в цілому.

Ефективна система управління відносно фінансових ресурсів повинна ґрунтуватися на загальних та спеціальних принципах менеджменту.

Управління відносно фінансових ресурсів є досить складним та багатогранним процесом, котрий включає в себе такі етапи:

- 1) окреслення та постановка мети здійснення управління, формування стратегічних і операційних цілей даного управління;
- 2) систематизація інформації для прийняття рішень в межах окресленої мети і цілей управління;
- 3) аналіз систематизованої інформації;
- 4) формування стратегії управління та прийняття управлінських рішень;
- 5) оцінка сформованої стратегії та її коригування для подальших періодів за потреби [5; 21-24; 46-51; 62].

Базова мета управління фінансовими ресурсами суб'єкта подана нами в межах рис. 1.1.

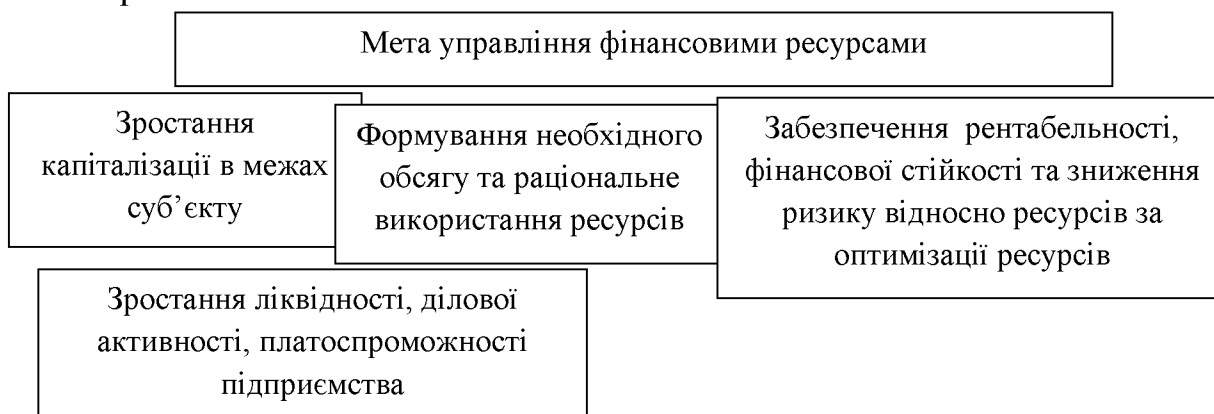

Рис.1.1. Мета управління фінансовими ресурсами підприємства

Обрання і впровадження ефективного рішення відносно управління фінансовими ресурсами залежить від його економічної ефективності, отже результативність ставиться у відповідність до витрат з акцентом на мінімальних ризиках.

Власне сам процес здійснення управління фінансовими ресурсами варто розподілити на дві важливі складові:

- управління підготовкою;
- управління використанням.

Процес етапу підготовки полягає у залученні оптимального обсягу відносно фінансових ресурсів з ціллю реалізації завдань підприємства за мінімізації його витрат.

Ефективне використання окреслюється виконанням сформованих завдань із мінімальними витратами відносно фінансових ресурсів і мінімальним ризиком.

Варто відзначити, що ефект повинен бути більшим за понесені суб'єктом витрати.

Ефективне управління відносно фінансових ресурсів здійснюється в межах фінансового механізму. Структурований фінансовий механізм, як правило включає в себе наступні елементи:

- фінансовий підхід;
- фінансовий важіль;
- нормативне забезпечення;
- правове забезпечення;
- інформаційне забезпечення [1].

Фінансові методи варто окреслити як методи, котрі впливають на фінансові взаємовідносини певних суб'єктів здійснення господарювання в напрямку процесу управління потоками ресурсів, що є фінансовими.

До фінансових методів слід віднести:

- планування;
- прогнозування;
- позики;
- податки;
- страхування тощо [9].

Досить дієвим методом здійснення управління є фінансовий леверидж – це фінансовий метод, котрий ґрунтується на розрахунку доцільності залучення позикових коштів. Залучати позикові кошти варто лише у тому випадку, якщо коефіцієнт валової рентабельності активів є вищим за відсотки кредиту. Дія плеча фінансового левериджу, тобто співвідношення власного і позикового капіталу може або ж підсилювати або ж послаблювати дію диференціалу, тобто різниці між коефіцієнтом валової рентабельності активів та відсотків за кредит.

Показник ефекту фінансового левериджу показує чи доцільно взагалі підприємству залучати позиковий капітал. Нормативного значення за цим показником немає, проте його від'ємне значення вказує на недоцільність залучення, достатнє ж - навпаки.

Тож, якщо ефект має позитивне значення, то підприємству варто залучати позиковий капітал. У даному випадку підприємству варто формувати оптимальну структуру капіталу. Для оптимізації структури капіталу використовують три основні критерії:

- максимізації рівня рентабельності;
- мінімізації середньозваженої вартості;
- мінімізації фінансового ризику.

Критерій оптимізації підприємство обирає самостійно залежно від сформованих цілей, ставлення до ризику, кваліфікації фінансового менеджера, тощо.

При істотному зростанні вартості позичкового капіталу його використання призведе до різкого зниження рівня фінансової рентабельності, а в ряді випадків – і до збиткової операційної діяльності. Крім того, кон'юнктура фінансового ринку впливає на вартість залучення власного капіталу із зовнішніх джерел – при зростанні рівня позичкового відсотка зростають і вимоги інвесторів до норми прибутку на вкладений капітал. Вагомий вплив на структуру капіталу має рівень рентабельності операційної діяльності. При високому значенні цього показника кредитний рейтинг підприємства зростає й воно розширює потенціал можливого використання позикового капіталу. Однак

у практичних умовах цей потенціал часто залишається невикористаним у зв'язку з тим, що при високому рівні рентабельності підприємство має можливість задовольняти додаткову потребу в капіталі за рахунок більш високого рівня капіталізації отриманого прибутку.

Однією із цілей здійснення управління фінансовими ресурсами підприємства є задоволення потреби у придбанні потрібних активів і оптимізації їх структури з позицій забезпечення умов ефективного використання фінансових ресурсів [7].

Власне процес формування обсягу і структури фінансових ресурсів (капіталу) підпорядкований тим завданням, які окреслюють його господарську діяльність не лише на початковій стадії функціонування підприємства, а й у найближчій перспективі.

Забезпечення перспективності відносно формування фінансових ресурсів суб'єкту досягається на основі розрахунків, котрі пов'язані з його формуванням.

Загальна потреба в ресурсах підприємства базується на його потребі в оборотних і позаоборотних активах. Ця загальна потреба в ресурсах, котрі потрібні для створення нового підприємства, включає дві групи майбутніх витрат:

- достартові витрати;
- стартовий капітал.

Прямий метод розрахунку загальної потреби в капіталі базується на визначенні необхідної суми активів, які дозволяють новому підприємству розпочати господарську діяльність.

Даний метод розрахунку виходить з алгоритму: загальна сума активів дорівнює загальній сумі ресурсів, що інвестується [1, 16; 29].

Розрахунок потреби в активах для новоствореного підприємства здійснюється в трьох варіантах:

- 1) мінімально необхідна сума активів;
- 2) необхідна сума активів, що забезпечує достатні розміри страхових запасів з окремих його видів;

3) максимально необхідна сума активів [1; 9; 30-35].

Такий розрахунок дозволяє диференціювати загальну потребу в ресурсах від мінімальної до максимальної меж. Непрямий метод розрахунку загальної потреби в ресурсах базується на використанні показника «капіталоємність продукції».

Він розраховується в розрізі галузей економіки шляхом ділення загальної суми капіталу, що використовується (власного і залученого), на загальний обсяг виробленої (реалізованої) продукції [11]. При цьому загальна сума капіталу, що використовується, визначається як середня в даному періоді. Даний метод дає лише приблизну оцінку потреби в капіталі, оскільки показник середньогалузевої капіталомісткості продукції суттєво коливається в розрізі підприємств під впливом ряду факторів: розмір підприємства; прогресивність технології, яка використовується; прогресивність устаткування, що використовується; ступінь фізичного зносу устаткування; рівень використання виробничої потужності на підприємстві та інші.

Таким чином, враховуючи ці фактори, розрахунок загальної потреби в капіталі для створення нового підприємства (Π_K) на основі показника капіталомісткості продукції здійснюється за такою формулою [14, 46-62]:

$$\Pi_K = K_{\Pi} \times OP + \Pi P_K, \quad (1.1)$$

де K_{Π} – показник капіталомісткості продукції (середньогалузевий або аналоговий);

OP – запланований середньорічний обсяг виробництва продукції;

ΠP_K – передстартові витрати та інші одноразові витрати капіталу, які пов'язані зі створенням нового підприємства.

Отже, управління відносно фінансових ресурсів передбачає формування їх оптимального обсягу балансуєчи між потребами в ресурсах, фінансовою стійкістю, ризиком та примноженням ресурсів.

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВА

2.1. Оцінка джерел формування фінансових ресурсів підприємства

Розкриття теми дослідження відбувається на прикладі ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ», котре знаходиться в с. «ХХХХХХ» Полтавського району Полтавської області.

Досліджуване нами підприємство має досить широку орієнтацію на здійснення діяльності, зокрема:

- займається виробництвом біжутерії та подібних виробів;
- займається лісівництвом та іншою діяльністю у лісовому господарстві;
- займається виробництвом інших дерев'яних будівельних конструкцій і столярних виробів, виробництвом дерев'яної тари;
- займається брошурувально-палітурною діяльністю і наданням пов'язаних із нею послуг;
- здійснює виробництво господарських і декоративних керамічних виробів;
- здійснює монтаж водопровідних мереж, систем опалення та кондиціонування;
- виконує інші спеціалізовані будівельні роботи;
- займається іншими видами діяльності відносно прибирання, надання ландшафтних послуг;
- здійснює фотокопіювання, підготування документів та іншу спеціалізовану допоміжну офісну діяльність;
- організовує поховання і надає суміжні послуги;
- здійснює інші види роздрібної торгівлі в неспеціалізованих магазинах;
- надає послуги вантажних перевезень;
- здійснює допоміжне обслуговування наземного транспорту;
- виробляє ігри та іграшки;

- формує каналізаційні мережі, здійснює відведення й очищення стічних вод;

- здійснює збирання безпечних відходів, їх обробку та видалення;

- займається будівництвом доріг і автострад.

Фінансові ресурси підприємства – основа його функціонування. Власне із фінансових ресурсів розпочинається діяльність суб'єкту, оскільки згідно із законодавством для створення підприємства потрібно сформувавши статутний капітал. Далі для успішного функціонування може виникнути ситуація коли власного капіталу не вистачає, тож підприємство залучає зовнішні фінансові ресурси.

Отже, проаналізуємо фінансові ресурси ПІДПРИЄМСТВА «XXX» за 2021-2023 рр. за даними табл. 2.1.

Таблиця 2.1

**Аналіз фінансових ресурсів за власністю
ПІДПРИЄМСТВА «XXX» за 2021-2023 рр.**

Складові фінансових ресурсів	2021 р.		2022 р.		2023 р.		Зміни (+;-) 2023 р. порівняно з 2021 р.		
	сума, тис. грн.	у %	сума, тис. грн.	у %	сума, тис. грн.	у %	суми, тис. грн.	питом. ваги, пунктів	у % до 2021 р.
За власністю									
Власний капітал	12748	55,1	46142	54,7	63016	37,2	50268	-17,9	394,3
Позиковий капітал	10399	44,9	38287	45,3	106507	62,8	96108	17,9	924,2
Всього	23147	100,0	84429	100,0	169523	100,0	146376	0,0	632,4
За джерелами власного капіталу									
Статутний	1	0,0	1	0,0	1	0,0	0,0	0,0	0,0
Додатковий	12747	100,0	46141	100,0	63015	100,0	50268	0,0	394,3
Всього	12748	100,0	46142	100,0	63016	100,0	50268	0,0	394,3

За даними табл. 2.1 можемо помітити зростання власного капіталу на 50268 тис. грн або ж у 3,9 разів, при цьому його питома вага скоротилась на 17,9 в.п. Позиковий капітал характеризується збільшенням у 2023 р. порівняно

із 2021 р. на 96108 тис. грн або ж у 9,2 рази. Статутний капітал ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» становить 1 тис. грн і є незмінним, додатковий капітал за період дослідження зріс на 50268 тис. грн або ж у 3,9 разів.

В межах табл. 2.2 подано аналіз фінансових ресурсів за строком їх використання та за ліквідністю.

Таблиця 2.2

**Аналіз фінансових ресурсів за строком використання та ліквідністю
ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» за 2021-2023 рр.**

Складові фінансових ресурсів	2021 р.		2022 р.		2023 р.		Зміни (+;-) 2023 р. порівняно з 2021 р.		
	сума, тис. грн.	у %	сума, тис. грн.	у %	сума, тис. грн.	у %	суми, тис. грн.	питом. ваги, пунктів	у % до 2021 р.
<i>За строком використання</i>									
Поточні зобов'язання	10399	100,0	38287	100,0	77030	72,3	66631	-27,7	640,7
Довгострокові зобов'язання	0	0,0	0	0,0	29477	27,7	29477	27,7	х
Всього	10399	100,0	38287	100,0	106507	100,0	96108	0,0	924,2
<i>За ліквідністю</i>									
Найбільш термінові	10399	100,0	38287	100,0	77030	72,3	66631	-27,7	640,7
Довгострокові	0	0,0	0,0	0,0	29477	27,7	29477	27,7	х
Всього	10399	100,0	38287	100,0	106507	100,0	96108	0,0	924,2

Дослідження фінансових ресурсів згідно строку їх за використання (табл. 2.2) показало, що відбулося зростання поточних зобов'язань на 66631 тис. грн або ж у 6,4 рази. При цьому довгострокові зобов'язання у 2021 та 2022 рр. відсутні, у 2023 р. вони склали 29477 тис. грн.

Дослідження фінансових ресурсів за їх ліквідністю показало що у 2021-2022 рр. були наявні лише найбільш термінові ресурси, а у 2023 р. 72,3 % склали найбільш термінові, а 27,7 % - довгострокові фінансові ресурси.

За даними табл. 2.3 проведемо більш детальний аналіз відносно джерел формування майна ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» за 2021-2023 рр.

Згідно із даними табл. 2.3, загальні джерела формування капіталу підприємства характеризуються зростанням із 23147 тис. грн у 2021 р. до 169523 тис. грн – у 2023 р., тобто на 146376 тис. грн або ж у 6,3 рази.

При цьому власний капітал збільшився на 50268 тис. грн або ж у 3,9 рази, зобов'язання збільшилися на 96108 тис. грн або ж у 9,2 рази.

У складі власного капіталу статутний капітал є незмінним. Нерозподілений прибуток збільшився на 50268 тис. грн або ж у 3,9 разів.

Таблиця 2.3

**Аналіз джерел формування майна
ПІДПРИЄМСТВА «XXX» за 2021-2023 рр.**

Види джерел формування майна	2021 р.		2022 р.		2023 р.		Зміни (+;-) 2023 р. порівняно з 2021 р.	
	сума, тис. грн.	у % до підсумку	сума, тис. грн.	у % до підсумку	сума, тис. грн.	у % до підсумку	суми, тис. грн.	2023 р. у % до 2021 р.
Джерела формування майна-всього	23147	100,0	84429	100,0	169523	100,0	146376	632,4
Власний капітал	12748	55,1	46142	54,7	63016	37,2	50268	394,3
Статутний капітал	1	0,0	1,0	0,0	1,0	0,0	0	0,0
Нерозподілений прибуток	12747	55,1	46141	54,7	63015	37,2	50268	394,4
Зобов'язання	10399	44,9	38287	45,3	106507	62,8	96108	924,2
Довгострокові зобов'язання	0,0	0,0	0,0	0,0	29477	17,4	29477	x
Поточні зобов'язання	10399	44,9	38287	45,3	77030	45,4	66631	640,7
Кредиторська заборгованість	437	1,9	22758	27,0	48439	28,6	48002	10984,4

У складі зобов'язань довгострокові зобов'язання були відсутні у 2021-2022 рр., у 2023 р. вони становили 29477 тис. грн. Поточні зобов'язання за період дослідження збільшилися на 66631 тис. грн або ж у 6,4 рази. Кредиторська заборгованість характеризується зростанням за період дослідження на 48002 тис. грн.

Графічне відображення відносно джерел формування майна ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» за 2021-2023 рр. подано в межах рис. 2.1.

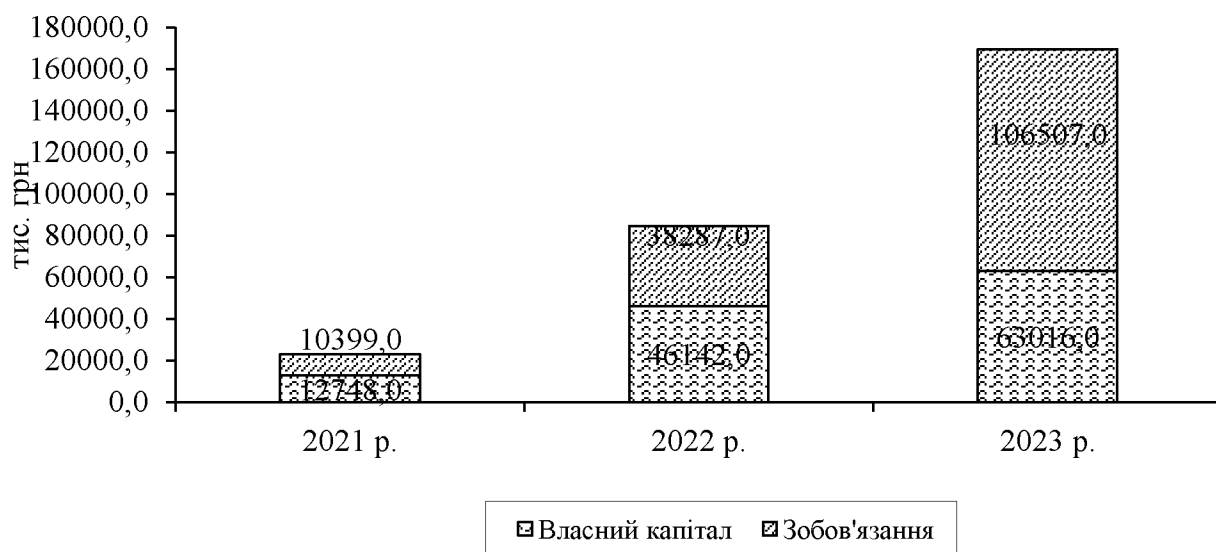

Рис. 2.1. Динаміка джерел формування майна ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» за 2021-2023 рр.

Дослідивши джерела формування майна вважаємо за доцільне дослідити більш детально зобов'язання підприємства за даними табл. 2.4.

Таблиця 2.4

Аналіз позикового капіталу ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» за 2021-2023 рр.

Види позикового капіталу	2021 р.		2022 р.		2023 р.		Відхилення (+;-) 2023 р. порівняно із 2021 р.	
	сума, тис. грн	у % до підсумку	сума, тис. грн	у % до підсумку	сума, тис. грн	у % до підсумку	абсолютне, тис. грн	питом. ваги, пунктів
Позиковий капітал - усього	10399	100	38287	100	106507	100	96108	x
1. Довгострокові зобов'язання і забезпечення	0	0	0	0	29477	27,7	29477	27,676
2. Поточні зобов'язання і забезпечення	10399	100,0	38287	100,0	77030	72,3	66631	-27,68
2.1. Поточна кредиторська заборгованість	13477	129,6	22758	59,44	48439	45,5	34962	-84,12
2.2. Інші поточні зобов'язання	9962	95,798	15529	40,56	28591	26,8	18629	-68,95

Дослідження позикового капіталу ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» за 2021-2023 рр. показало, що загалом позиковий капітал збільшився на 96108 тис. грн. При цьому якщо у 2021 та 2022 рр. 100,0 % позикового капіталу склали поточні зобов'язання, то у 2023 р. з'явилися довгострокові і структура стала наступна: 27,7 % - довгострокові зобов'язання та 72,3 % - поточні зобов'язання. У складі поточних зобов'язань поточна кредиторська заборгованість зросла на 34962 тис. грн, а інші поточні зобов'язання на 18629 тис. грн.

Графічне відображення зобов'язань ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» за 2021-2023 рр. подано в межах рис. 2.2.

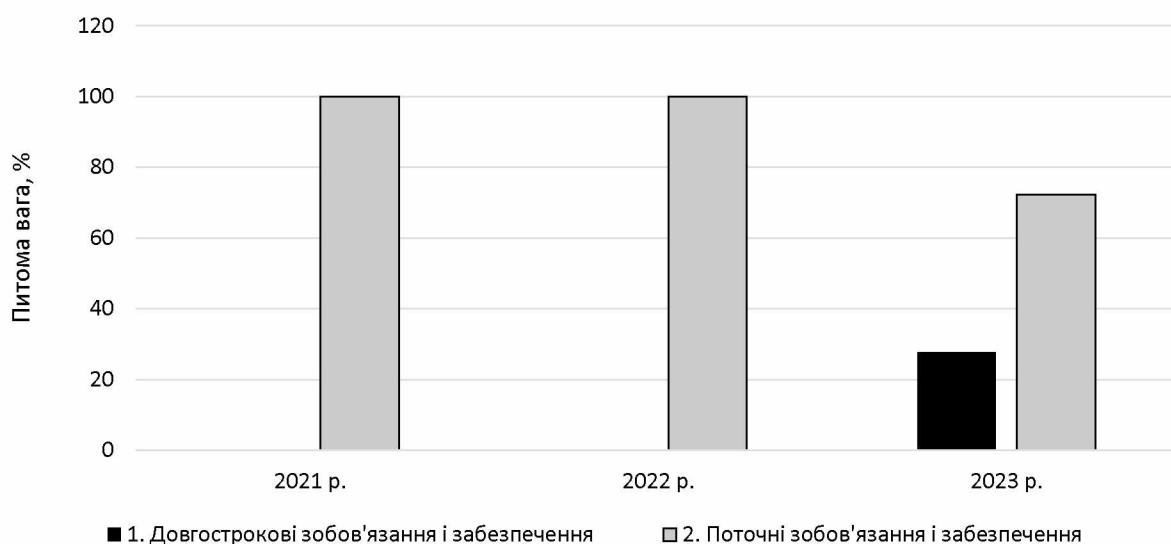

Рис. 2.2. Динаміка зобов'язань ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» за 2021-2023 рр.

Дослідивши фінансові ресурси за складовими вважаємо за доцільне наступним кроком провести аналіз оборотних активів в які власне і інвестуються фінансові ресурси (табл. 2.5).

Згідно із даними табл. 2.3 майно ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» за 2021-2023 рр. характеризується зростанням на 146376 тис. грн або ж у 6,3 рази. При цьому за таких обставин необоротні активи збільшилися на 57061 тис. грн або ж у 15 разів, а оборотні активи збільшилися на 89315 тис. грн або ж у 4,6 рази.

Необоротні активи характеризуються наявністю довгострокових біологічних активів, котрі збільшилися на 1102 тис. грн або ж на 38,9 %.

Оборотні активи характеризуються наявністю:

- виробничих фондів, котрі збільшилися на 31748 тис. грн або ж у 5,7 разів;

- фондів обігу, котрі збільшилися на 57567 тис. грн або ж у 4,2 рази.

Таблиця 2.5

Аналіз майна за видами ПІДПРИЄМСТВА «XXX» за 2021-2023 рр.

Види активів (майна)	2021 р.		2022 р.		2023 р.		Зміни (+;-) 2023 р. порівняно з 2021 р.		
	сума, тис. грн	у % до підсумку	сума, тис. грн	у % до підсумку	сума, тис. грн	у % до підсумку	суми, тис. грн	питом. ваги, пунктів	у % до 2021 р.
Майно - всього	23147	100,0	84429	100,0	169523	100,0	146376	0,0	632,4
Необоротні активи	3809	16,5	13656	16,2	60870	35,9	57061	19,5	1498,1
Довгострокові біологічні активи	2835	12,2	3033	3,6	3937	2,3	1102	-9,9	38,9
Оборотні активи	19338	83,5	70773	83,8	108653	64,1	89315	-19,5	461,9
Оборотні виробничі фонди	5529	23,9	29500	34,9	37277	22,0	31748	-1,9	574,2
Виробничі запаси	172	0,7	1977	2,3	2015	1,2	1843	0,4	1071,5
Поточні біологічні активи	2940	12,7	2383	2,8	3463	2,0	523	-10,7	17,8
Незавершене виробництво	2417	10,4	25140	29,8	31799	18,8	29382	8,3	1215,6
Фонди обігу	13809	59,7	41273	48,9	71376	42,1	57567	-17,6	416,9
Готова продукція і товари	3931	17,0	6179	7,3	35674	21,0	31743	4,1	807,5
Поточна дебіторська заборгованість	8585	37,1	31234	37,0	31285	18,5	22700	-18,6	264,4
Грошові кошти і поточні фінансові інвестиції	158	0,7	3046	3,6	15	0,0	-143	-0,7	-90,5

Інші оборотні активи	1135	4,9	814	1,0	4402	2,6	3267	-2,3	287,8
----------------------	------	-----	-----	-----	------	-----	------	------	-------

Склад оборотних виробничих фондів включає:

- виробничі запаси, котрі збільшились на 1843 тис. грн або ж у 10 разів;
- поточні біологічні активи, котрі збільшились на 523 тис. грн або ж на 17,8 %;
- незавершене виробництво, котре збільшилось на 29382 тис. грн або ж у 12,2 рази.

Склад фондів обігу включає:

- готову продукцію, котра збільшилась на 31743 тис. грн або ж у 8,1 разів;
- поточну дебіторську заборгованість, котра збільшилась на 22700 тис. грн або ж у 2,6 рази;
- грошові кошти і поточні фінансові інвестиції, котрі зменшились на 143 тис. грн або ж на 90,5 %;
- інші оборотні активи, котрі збільшились на 3267 тис. грн або ж у 2,9 разів.

Дослідивши фінансові ресурси та їх інвестування в майно вважаємо за доцільне проаналізувати динаміку показників фінансової стійкості, котра безпосередньо залежить від структурування фінансових ресурсів.

Тож, в межах табл. 2.6 подано аналіз показників фінансової стійкості ПІДПРИЄМСТВА «XXX» за 2021-2023 рр.

Згідно із табл. 2.6, коефіцієнт автономії в ПІДПРИЄМСТВА «XXX» у 2021 р. та 2022 р. характеризується перебуванням в межах нормативу, що вказує на стійкість підприємства, проте у 2023 р. коефіцієнт автономії має значення менше за норматив, що вказує на значний ризик втрати фінансової стійкості.

Оберненим до коефіцієнта автономії є коефіцієнт концентрації відносно залученого капіталу, котрий динамічно збільшується на 0,179 та приймає значення вище нормативу, що генерує ризик втрати фінансової стійкості підприємства. Варто окреслити, що зростання відносно концентрації

позикового капіталу спровокувало зростання коефіцієнту фінансової залежності на 0,874, при цьому приймаючи значення вище за норматив у всіх досліджуваних роках. Слід також відзначити, що нижче нормативного значення у 2023 р. є коефіцієнт фінансової стабільності. Зростання позикового капіталу призвело також і до збільшення коефіцієнту фінансового ризику у 2023 р.

Таблиця 2.6

**Динаміка показників фінансової стійкості
ПІДПРИЄМСТВА «XXX» за 2021-2023 рр.**

Показники	2021 р.	2022 р.	2023 р.	Відхилення 2023 р. від 2021 р.
Показники структури джерел формування капіталу				
Коефіцієнт автономії	0,551	0,547	0,372	-0,179
Коефіцієнт концентрації залученого капіталу	0,449	0,453	0,628	0,179
Коефіцієнт фінансової залежності	1,816	1,830	2,690	0,874
Коефіцієнт фінансової стабільності	1,226	1,205	0,592	-0,634
Коефіцієнт фінансового ризику	0,816	0,830	1,690	0,874
Коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів	0,000	0,000	0,319	0,319
Коефіцієнт довгострокових зобов'язань	0,000	0,000	0,277	0,277
Коефіцієнт поточних зобов'язань	1,000	1,000	0,723	-0,277
Коефіцієнт фінансового лівериджу	0,000	0,000	0,468	0,468
Показники стану оборотних активів				
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	0,701	0,704	0,502	-0,199
Коефіцієнт забезпеченості оборотних активів власними коштами	0,462	0,459	0,291	-0,171
Коефіцієнт забезпеченості запасів власними коштами	0,945	0,911	0,433	-0,511
Коефіцієнт маневреності власних оборотних коштів	0,018	0,094	0,000	-0,017
Показники стану основного капіталу				
Коефіцієнт виробничого потенціалу	0,239	0,349	0,220	-0,019
Коефіцієнт реальної вартості основних засобів у майні	0,000	0,000	0,000	0,000
Коефіцієнт нагромадження амортизації	0,123	0,122	0,156	0,033
Коефіцієнт співвідношення оборотних і необоротних активів	5,077	5,183	1,785	-3,292

Дослідження показників в межах стану оборотних активів вказує на те, що коефіцієнт маневреності відносно власного капіталу в усіх досліджуваних

роках відповідає нормативному значенню, але він має динаміку до скорочення на 0,199.

Коефіцієнт забезпеченості оборотних активів власними коштами також має відповідність згідно нормативу, однак скорочується за період дослідження на 0,171.

Коефіцієнт забезпечення запасів власними коштами у 2023 р. приймає значення нижче за нормативне.

Показники стану основного капіталу окреслюють негативну динаміку.

Досліджуючи фінансову стійкість за коефіцієнтним методом, вважаємо за доцільне здійснити більш детальний аналіз фінансової стійкості шляхом визначення типу фінансової стійкості підприємства за даними табл. 2.7.

Таблиця 2.7

**Визначення типу фінансової стійкості
ПІДПРИЄМСТВА «XXX» за 2021-2023 рр.**

Показники	2021 р.	2022 р.	2023 р.	Відхилення (+;-) 2023 р. порівняно з 2021 р.
Власні оборотні кошти	8939,0	32486,0	2146,0	-6793,0
Довгострокові зобов'язання	0,0	0,0	29477,0	29477,0
Запаси	9460,0	35679,0	72951,0	63491,0
Власні оборотні кошти та довгострокові зобов'язання	8939,0	32486,0	31623,0	22684,0
Загальна величина основних джерел формування запасів	8939,0	32486,0	31623,0	22684,0
Надлишок (+) або нестача (-) власних оборотних коштів для формування запасів	-521,0	-3193,0	-70805,0	-70284,0
Надлишок (+) або нестача (-) власних оборотних коштів і довгострокових зобов'язань для формування запасів	-521,0	-3193,0	-41328,0	-40807,0
Надлишок (+) або нестача (-) загальної величини основних джерел формування запасів	-521,0	-3193,0	-41328,0	-40807,0
Тип фінансової стійкості	Кризовий фінансовий стан			
Коефіцієнт забезпечення запасів відповідними джерелами формування	0,945	0,911	0,433	-0,5
Надлишок (+) або нестача (-) відповідних джерел формування на 1 грн. запасів, грн.	-0,06	-0,09	-0,57	-0,5

Згідно із даними табл. 2.7, запаси в межах ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» у всіх досліджуваних роках не покриваються джерелами їх утворення, тож підприємство характеризується як кризове.

2.2. Оцінка ефективності використання фінансових ресурсів підприємства

Вважаємо, що базовою оцінкою відносно ефективності інвестування фінансових ресурсів є прибуток та рентабельність.

На прибуток здійснює значний вплив досить велике коло чинників, одним із яких є тривалість операційного та фінансового циклів суб'єкту.

Тож, вважаємо за доцільне розпочати аналіз відносно ефективності фінансових ресурсів саме із ділової активності суб'єкту (табл. 2.8).

Аналізуючи дані табл. 2.8 можемо помітити погіршення ситуації відносно ділової активності ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» за період дослідження, така ситуація, як вказує аналітика, спровокована:

- зростанням відносно тривалості операційного циклу на 170 днів або ж на 125 %;

- зростанням відносно фінансового циклу на 107 днів або ж у 1,5 рази.

Дослідження показали, що зростання відносно операційного циклу викликане:

- збільшенням в межах тривалості обороту запасів на 103 дні (на 117,7 %);

- збільшенням в межах тривалості обороту коштів у розрахунках на 67 днів (на 138,1 %).

Зростання відносно тривалості фінансового циклу викликане:

- збільшенням тривалості операційного циклу;

- збільшенням тривалості обороту кредиторської заборгованості на 62 дні (на 99,5 %).

Дослідивши ділову активність підприємства, котра характеризується погіршенням, проаналізуємо результативність відносно фінансових ресурсів за

показниками фінансових результатів діяльності ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» за 2021-2023 рр. (табл. 2.9).

Таблиця 2.8

Аналіз ділової активності ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» за 2021-2023 рр.

Показники	2021 р.	2022 р.	2023 р.	Відхилення (+;-) 2023 р. порівняно з 2021 р.	
				абсолют- не	відносне, %
Коефіцієнт обертання активів	2,103	1,374	0,809	-1,294	-61,5507
Тривалість одного обороту активів	171	262	445	274	160,1
Коефіцієнт обертання оборотних активів	2,486	1,641	1,144	-1	-54,0
Тривалість одного обороту оборотних активів	145	219	315	170	117,3
Коефіцієнт обертання запасів	4,115	3,275	1,890	-2	-54,1
Тривалість одного обороту запасів	87	110	190	103	117,7
Коефіцієнт обертання коштів в розрахунках	7,456	3,436	3,131	-4	-58,0
Тривалість одного обороту коштів в розрахунках	48	105	115	67	138,1
Коефіцієнт обертання дебіторської заборгованості	7,600	3,713	3,284	-4	-56,8
Тривалість одного обороту дебіторської заборгованості	47	97	110	62	131,4
Коефіцієнт обертання власного капіталу	6,238	2,511	1,881	-4	-69,8
Тривалість одного обороту власного капіталу	58	143	191	134	231,6
Коефіцієнт обертання кредиторської заборгованості	5,754	6,374	2,884	-3	-49,9
Тривалість одного обороту кредиторської заборгованості	63	56	125	62	99,5
Тривалість операційного циклу, днів	136	215	305	170	125,0
Тривалість фінансового циклу, днів	73	158	181	107	146,8

Графічне відображення ділової активності ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» за 2021-2023 рр. подано в межах рис. 2.3.

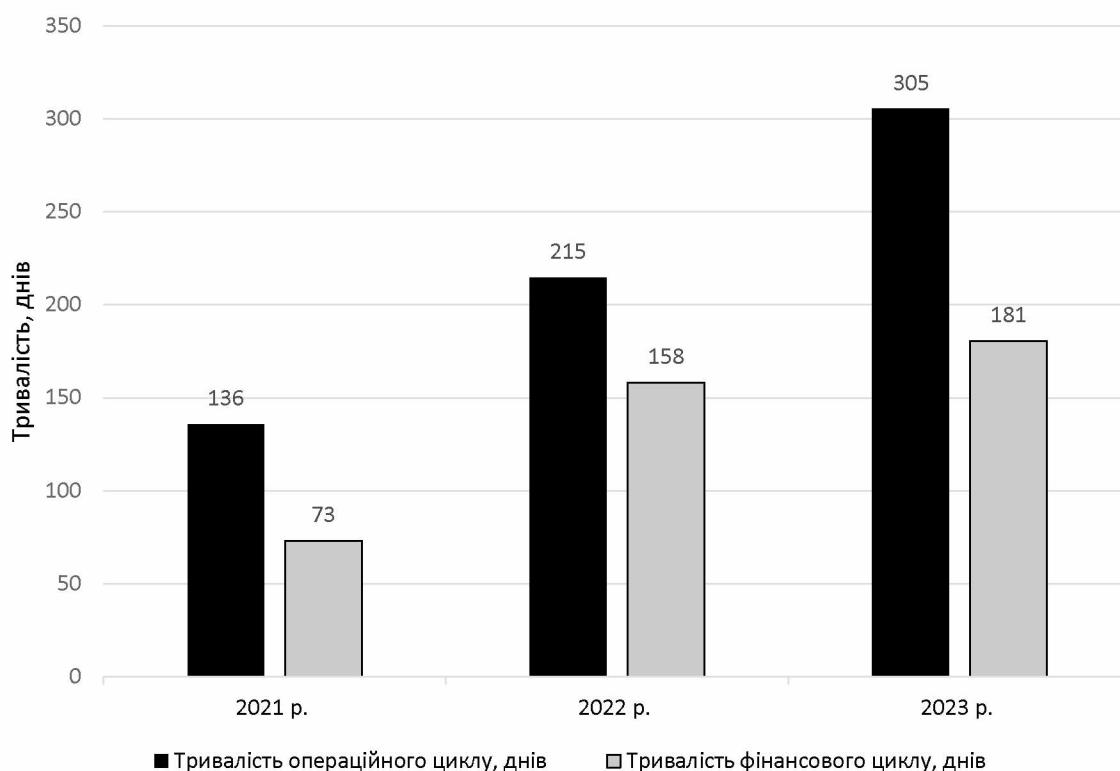

Рис. 2.3. Динаміка ділової активності ПІДПРИЄМСТВА «XXX» за 2021-2023 рр.

Прибуток вважається для будь-якого суб'єкту базовим результуючим показником, який окреслює ефективність господарювання.

Дослідження фінансових результатів діяльності підприємства (табл. 2.9), показало, що:

- чистий дохід за 2021-2023 рр. збільшився на 63036 тис. грн.;
- при цьому операційні витрати за період збільшилися на 51633 тис. грн (операційні витрати характеризуються зростанням собівартості від реалізованої продукції на 39971 тис. грн, зростанням адміністративних витрат на 1698 тис. грн, витрат на збут на 9035 тис. грн, інших операційних витрат на 929 тис. грн);
- валовий прибуток збільшився на 23065 тис. грн (валовий прибуток у відсотках до чистого доходу складає відповідно 28,9 %, 54,7 % та 33,6 % у 2021-2023 рр.);
- інші операційні доходи підприємства характеризуються скороченням на 3403 тис. грн;

- прибуток від операційної діяльності окреслює збільшення на 8000 тис. грн;
- фінансові та інвестиційні доходи збільшились за період дослідження на 939 тис. грн;
- фінансові та інвестиційні витрати збільшились на 4855 тис. грн;
- чистий прибуток характеризується зростанням на 4084 тис. грн (при цьому чистий прибуток у відсотках до чистого доходу складає відповідно 32,3 %, 45,2 % та 16,4 % за 2021-2023 рр.; чистий прибуток у відсотках до валового прибутку складає відповідно 111,6 %, 82,6 % та 48,9 %).

Таблиця 2.9

**Аналіз фінансових результатів діяльності
ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» за 2021-2023 рр.**

Показники	2021 р.		2022 р.		2023 р.		Відхилення 2023 р. до 2021 р.
	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	
1	2	3	4	5	6	7	8
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	39630	x	73923	x	102666	x	63036
Операційні витрати	30904	100,0	41099	100,0	82537	100,0	51633
у тому числі:							
а) собівартість реалізованої продукції	28173	91,2	33480	81,5	68144	82,6	39971
б) адміністративні витрати	2581	8,4	3307	8,0	4279	5,2	1698
в) витрати а збут	0	0,0	3465	8,4	9035	10,9	9035
г) інші операційні витрати	150	0,5	847	2,1	1079	1,3	929
Валовий прибуток	11457	x	40443	x	34522	x	23065
У % до чистого доходу (виручки) від реалізації продукції	x	28,9	x	54,7	x	33,6	x
Інші операційні доходи	3864	x	3017	x	461	x	-3403

Продовж. табл. 2.9

1	2	3	4	5	6	7	8
Прибуток від операційної діяльності	12590	x	35841	x	20590	x	8000
Фінансові та інвестиційні витрати	0	x	2885	x	4855	x	4855
Фінансові та інвестиційні доходи	200	x	438	x	1139	x	939
Прибуток від звичайної діяльності до оподаткування	12790	x	33394	x	16874	x	4084
Прибуток від звичайної діяльності	12790	x	33394	x	16874	x	4084
Чистий прибуток	12790	x	33394	x	16874	x	4084
У % до чистого доходу (виручки) від реалізації продукції	x	32,3	x	45,2	x	16,4	x
У % до валового прибутку	x	111,6	x	82,6	x	48,9	x

Графічне відображення прибутку подано в межах рис. 2.4.

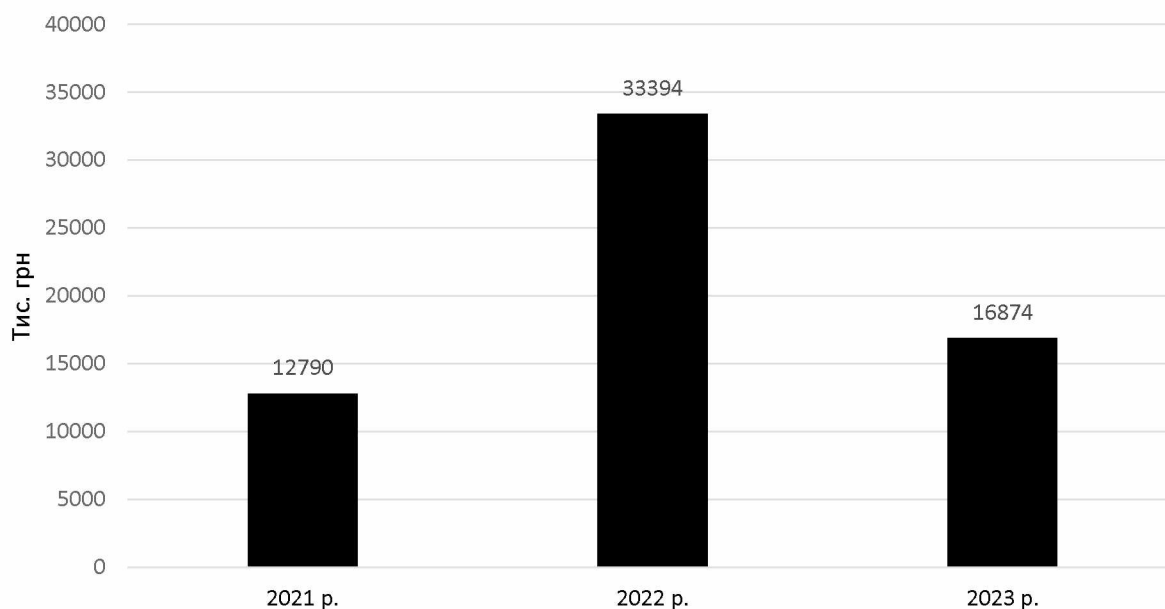

Рис. 2.4. Динаміка чистого прибутку ПІДПРИЄМСТВА «XXX» за 2021-2023 рр.

Наступним результуючим показником є рентабельність. Тож, проведемо дослідження рентабельності ПІДПРИЄМСТВА «XXX» за 2021-2023 рр. (табл. 2.10).

В межах фінансових ресурсів рентабельність варто дослідити за показниками:

- рентабельності витрат;
- рентабельності капіталу;
- окупності витрат і капіталу.

Таблиця 2.10

Аналіз рентабельності ПІДПРИЄМСТВА «XXX» за 2021-2023 рр.

Показники	2021 р.	2022 р.	2023 р.	Відхилення (+;-) 2023 р. порівняно з 2021 р.
Показники рентабельності витрат, %				
Рентабельність виробничих витрат	40,7	120,8	50,7	10,0
Рентабельність продажу	32,3	45,2	16,4	-15,8
Рентабельність операційної діяльності	40,7	87,2	24,9	-15,8
Рентабельність виручки від операційної діяльності	28,9	46,6	20,0	-9,0
Чиста рентабельність звичайної діяльності	41,4	75,9	19,3	-22,1
Загальна рентабельність господарської діяльності	41,4	75,9	19,3	-22,1
Чиста рентабельність господарської діяльності	41,4	75,9	19,3	-22,1
Показники рентабельності капіталу (активів)				
Чиста рентабельність капіталу (активів)	67,9	62,1	13,3	-54,6
Чиста рентабельність власного капіталу	201,3	113,4	30,9	-170,4
Чиста рентабельність виробничих фондів	188,9	190,7	50,5	-138,4
Показники окупності витрат і капіталу				
Коефіцієнт окупності виробничих витрат	1,407	2,208	1,507	0,100
Коефіцієнт окупності витрат операційної діяльності	1,407	1,872	1,249	-0,158
Коефіцієнт окупності адміністративних витрат	15,355	22,353	23,993	8,638
Коефіцієнт окупності капіталу (активів)	2,103	1,374	0,809	-1,294
Коефіцієнт окупності власного капіталу	6,238	2,511	1,881	-4,357

Перод окупності капіталу (активів), років	1,5	1,6	7,5	6,1
Період окупності власного капіталу, років	0,5	0,9	3,2	2,7

Дослідження рентабельності для ПІДПРИЄМСТВА «XXX» за 2021-2023 рр. (табл. 2.10) дає підставу до формування певних висновків, зокрема:

1) показники рентабельності витрат характеризуються позитивними значеннями, проте динамічно скорочуються, що є негативним аспектом:

- рентабельність виробничих витрат збільшилась динамічно на 10,0 в.п.;
- рентабельність продажу та рентабельність операційної діяльності динамічно скоротилась на 15,8 в.п.;

- рентабельність в межах виручки від операційної діяльності характеризується динамічним скороченням на 9 в.п.;

- чиста та загальна рентабельність в межах господарської діяльності характеризуються скороченням на 22,1 в.п.;

2) показники відносно рентабельності капіталу також окреслюють позитивні значення, проте мають негативну динаміку, зокрема:

- чиста рентабельність відносно капіталу зменшилась на 54,6 в.п.;
- рентабельність відносно власного капіталу зменшилась на 170,4 в.п.;
- рентабельність стосовно виробничих фондів динамічно зменшилась на 138,4 в.п.;

3) показники відносно окупності витрат і капіталу окреслюють негативні значення, оскільки окупність капіталу зросла на 6,1 роки, період окупності власного капіталу збільшився на 2,7 років.

Динаміка рентабельності ПІДПРИЄМСТВА «XXX» за 2021-2023 рр. має своє графічне відображення в межах рис.2.5.

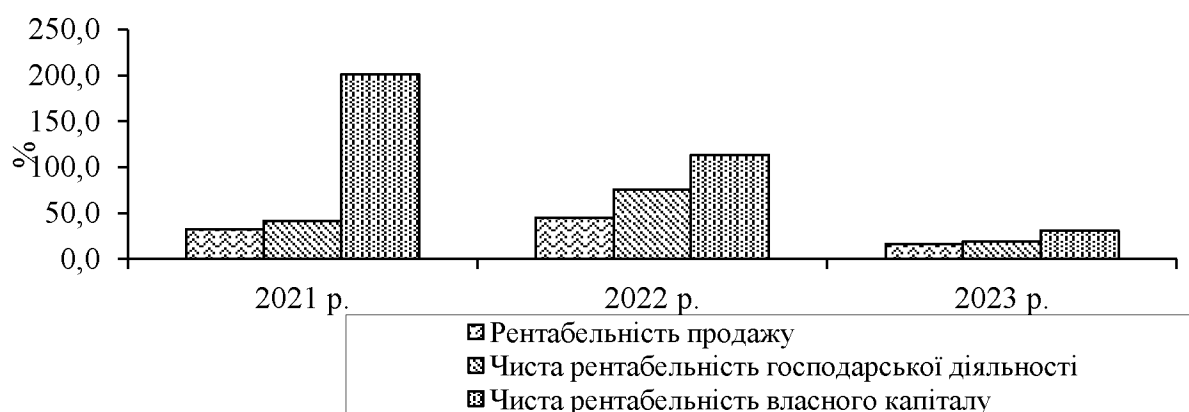

Рис. 2.5. Динаміка рентабельності ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» за 2021-2023 рр.

Дослідивши рентабельність підприємства співставляючи ефективність в межах фінансових ресурсів вважаємо за доцільне провести факторний аналіз відносно рентабельності в межах сукупного капіталу ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ», за даними 2023 р. згідно додатків А-В (табл. 2.11).

Таблиця 2.11

Факторний аналіз загальної рентабельності сукупного капіталу

ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ», 2023 р.

Показники	Умовні позначення	2022 р.	2023 р.	Відхилення (+;-) 2023 р. по відношенню до 2022 р.	
				абсолютне, тис. грн	відносне, %
Прибуток від господарської діяльності, тис. грн.	П	12790,0	16874,0	4084,0	31,9
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн.	ЧД	39630	102666	63036,0	159,1
Середньорічна вартість капіталу, тис. грн.	К	18845,5	126976,0	108130,5	573,8
Загальна рентабельність капіталу, %	РК	67,9	13,3	-54,6	x
Рентабельність продажу, %	РП	32,3	16,4	-15,8	x
Коефіцієнт окупності (обертання) капіталу	КОК	2,103	0,809	-1,294	x
Ркум=			34,6		
ΔРК=			-54,6		

ΔPK_{pp}	-33,3
$\Delta PK_{кок}$	-21,3

Факторне дослідження відносно рентабельності сукупного капіталу ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» (табл. 2.11) показало, рентабельність в межах сукупного капіталу знизилась на 54,6 %, в тому числі за рахунок факторів:

- рентабельності реалізації – на 33,3 %;
- коефіцієнта обертання капіталу на 21,3 %.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМКИ ПОЛІПШЕННЯ ДЖЕРЕЛ ФОРМУВАННЯ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВА

3.1. Управління джерелами формування фінансових ресурсів підприємства

Процес відтворення фінансових ресурсів в Україні внаслідок кризових явищ значною мірою ускладнив управління фінансовими ресурсами підприємств. Крім того, негативно впливає на ефективність управління фінансовими ресурсами підприємств постійна зміна законодавчої бази в сфері оподаткування. Вдосконалення управління фінансовими ресурсами підприємства набуває особливого значення, є однією з першочергових задач перехідного періоду, яка вимагає невідкладного вирішення.

Проблема управління фінансовими ресурсами підприємств є складною і багатогранною, оскільки підприємству необхідно забезпечувати разом із платоспроможністю і дохідність. Тому при їх формуванні і використанні підприємства повинні виконувати різні завдання з огляду на існуючі суперечності між платоспроможністю і дохідністю: з одного боку, збільшувати обсяг фінансових ресурсів для забезпечення постійної платоспроможності підприємства, а з іншого – забезпечувати ефективність виробництва продукції і її конкурентоздатність шляхом їх раціонального використання. Таким чином, від ефективності управління фінансовими ресурсами залежить фінансовий стан підприємства і його становище в ринковому середовищі.

Основною метою формування фінансових ресурсів є повне задоволення фінансових потреб підприємства, що забезпечують передбачені темпи його стійкого розвитку. У сучасних умовах господарювання у процесі управління фінансовими ресурсами перед керівництвом підприємства постають проблеми вибору джерел фінансування, ефективного та цілеспрямованого використання

коштів із забезпеченням прийнятих темпів розвитку, своєчасного погашення зобов'язань тощо. Вирішення усіх цих питань обумовлює необхідність планувати потрібний обсяг фінансових ресурсів на найближчу перспективу, визначати оптимальне співвідношення власних і залучених коштів, оцінювати вартість кожного джерела залучення і вибирати із можливих варіантів найвигідніший, щоб він забезпечив подальший розвиток підприємства.

Власний, позичений та залучений капітал, з одного боку, формує фінансові ресурси підприємства і бере участь у фінансуванні його активів, з іншого боку, становить зобов'язання перед конкретними власниками – державою, юридичними та фізичними особами.

Оптимізація структури капіталу є однією з найскладніших проблем, що розв'язуються в процесі управління фінансами.

Оптимальна структура капіталу виражає таке співвідношення використання власного й позичкового капіталу, за якого забезпечується найефективніший взаємозв'язок між коефіцієнтами рентабельності власного капіталу й заборгованості, тобто максимізується ринкова вартість підприємства.

Процес оптимізації структури капіталу здійснюється в такій послідовності:

1. Аналіз складу капіталу в динаміці за низку періодів (кварталів, років), а також тенденцій зміни його структури. При цьому розглядаються такі параметри, як коефіцієнти фінансової незалежності, заборгованості, співвідношення між довгостроковими й короткостроковими зобов'язаннями. Далі вивчаються показники оборотності й рентабельності активів та власного капіталу.

2. Оцінка основних факторів, що визначають структуру капіталу. До них належать:

- галузеві особливості господарської діяльності;
- стадія життєвого циклу фірми (молоді компанії з конкурентоздатною продукцією можуть залучати для свого розвитку більше позичкового капіталу, а зрілі використовують переважно власні кошти);

- кон'юнктура товарного й фінансового ринків;
- рівень прибутковості поточної діяльності;
- податкове навантаження на компанію.

З урахуванням цих та інших чинників управління структурою капіталу передбачає вирішення двох основних завдань:

- а) установлення прийнятних пропорцій використання власного й позичкового капіталу;
- б) забезпечення за необхідності залучення додаткового внутрішнього або зовнішнього капіталу.

3. Оптимізація структури капіталу може здійснюватись за наступними критеріями:

- оптимізація структури капіталу за критерієм максимізації рівня рентабельності;
- оптимізація структури капіталу за критерієм мінімізації його вартості (ціни). Вона базується на попередній оцінці власного й залученого капіталу за різних умов його залучення й варіантних розрахунках середньозваженої вартості капіталу;
- оптимізація структури капіталу залежно від поглядів менеджера підприємства на фінансовий ризик (мінімізації рівня фінансових ризиків). Формування оптимальної структури капіталу за критерієм мінімізації рівня фінансових ризиків передбачає поділ активів на три елементи:

- 1) позаоборотні (фіксовані) активи;
- 2) стабільна (постійна) частина оборотних активів;
- 3) змінна частина оборотних активів.

Оцінка вартості капіталу – вагома складова прийняття управлінських рішень. Вона виражає ціну, що підприємство сплачує за залучення капіталу з різних джерел. Визначення ціни капіталу підприємства передбачає, по-перше, поелементну його оцінку, по-друге, вирахування ціни кожного компонента. Результати розрахунків можуть бути подані в такому комплексному показнику, як середньозважена вартість капіталу (WACC). Даний показник, за своєю

суттю, представляє середню арифметичну зважену, розраховану за дискретним варіаційним рядом.

Тож, проаналізуємо середньозважену вартість капіталу ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» за 2021-2023 рр. за даними табл. 3.1.

Таблиця 3.1

Розрахунок середньозваженої вартості капіталу для

ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» за 2021-2023 рр.

Показники	Елементи капіталу, що підлягають оцінці		
	Власний капітал	Кредити банків	Кредиторська заборгованість
2021 р.			
1. Вартість окремих елементів капіталу, %	201,3	25,0	0,0
2. Питома вага окремих елементів капіталу в загальній його сумі, виражена десятковим дробом	0,337	0,000	0,663
2022 р.			
1. Вартість окремих елементів капіталу, %	113,4	25,0	0,0
2. Питома вага окремих елементів капіталу в загальній його сумі, виражена десятковим дробом	0,547	0,000	0,453
2023 р.			
1. Вартість окремих елементів капіталу, %	30,9	30,0	0,0
2. Питома вага окремих елементів капіталу в загальній його сумі, виражена десятковим дробом	0,430	0,116	0,454
WACC 2021	67,9		
WACC 2022	62,1		
WACC 2023	16,8		

Згідно із даними табл. 3.1 середньозважена вартість капіталу ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» у 2021 р. становить 67,9 %. Дана вартість досягається за рахунок 33,7 % власного капіталу та 66,3 % кредиторської заборгованості.

При цьому кредиторська заборгованість є безкоштовною, вартість власного капіталу складає 201,3 %.

Середньозважена вартість капіталу ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» складає у 2022 р. 62,1 %. При цьому питома вага власного капіталу складає 54,7 %, кредиторської заборгованості 45,3 %, кредити банків - відсутні. Вартість власного капіталу при цьому 113,4 %, позиковий капітал у вигляді кредиторської заборгованості – безкоштовний.

Середньозважена вартість капіталу складає у 2023 р. 16,8 %. Дана вартість забезпечується за рахунок власного капіталу, котрий за питомою вагою складає 43,0 %, при цьому маючи вартість 30,9 %, кредитів банку, котрі за питомою вагою складають 11,6 % та мають вартість 30,0 %, кредиторської заборгованості, яка за питомою вагою складає 45,4 %, являючись безкоштовною.

Розрахувавши дійсну середньозважену вартість капіталу ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» за 2021-2023 рр. вважаємо за доцільне здійснити розрахунок оптимальної структури капіталу підприємства за критерієм мінімізації середньозваженої вартості капіталу (табл. 3.2).

Тож, згідно із даними табл. 3.2 оптимальною буде та структура капіталу в межах підприємства, котра забезпечує мінімальну середньозважену вартість капіталу - у випадку ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» ця мінімальна середньозважена вартість 14,3 % досягається за 35,0 % власного капіталу та 65,0 % позикового капіталу. Дійсна середньозважена вартість капіталу ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» у 2023 р. складає 16,8 %, котра забезпечується за 43,0 % власного капіталу та 57,0 % позикового капіталу.

Вважаємо, що наступним кроком на шляху оптимізації структури капіталу може бути критерій максимізації рівня рентабельності, котрий передбачає перш за все розрахунок показника ефекту фінансового левериджу, який показує доцільність залучення позики, котра повинна приносити додатковий прибуток до власного капіталу.

**Оптимізація структури капіталу ПІДПРИЄМСТВА «XXX» за
критерієм мінімізації середньозваженої вартості капіталу, 2023 р.**

Показники	Варіанти							
	1	2	3	4	5	6	7	8
Загальна сума сформованого капіталу, тис. грн.	54579	54579	54579	54579	54579	54579	54579	54579
Варіанти структури капіталу, %								
а) власний (пайовий) капітал	10	15	20	25	30	35	40	45
б) позиковий капітал (кредит)	75	70	65	60	55	65	60	55
Рівень передбачуваних дивідендних виплат, %	32,5	35,0	37,5	40,0	42,5	37,5	40,0	42,5
Рівень ставки відсотка за кредит з урахуванням премії за ризик %	24,0	23,3	22,9	22,5	22,2	22,9	22,5	22,2
Ставка податку на прибуток, виражена десятковим дробом	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Податковий коректор	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0
Рівень ставки відсотка за кредит з урахуванням податкового коректора	24,0	23,3	22,9	22,5	22,2	22,9	22,5	22,2
Вартість складових елементів капіталу %:								
а) власного капіталу	8,1	10,5	13,1	16,0	19,1	13,1	16,0	19,1
б) позикового капіталу	18,0	16,3	14,9	13,5	12,2	14,9	13,5	12,2
Середньозважена вартість капіталу, %	15,5	14,6	14,3	14,5	15,3	14,3	14,5	15,3

Тож, за даними табл. 3.3 розрахуємо ефект фінансового левериджу ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» за 2021-2023 рр.

Таблиця 3.3

**Розрахунок ефекту фінансового левериджу
ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» за 2021-2023 рр.**

Показники	2021 р.	2022 р.	2023 р.
Середньорічна величина позикового капіталу	12492,5	24343,0	72397,0
Середньорічна величина власного капіталу	6353,0	29445,0	54579,0
Коефіцієнт фінансового левериджу	1,966	0,827	1,326
Податковий коректор	1,0	1,0	1,0
Ставка відсотку за кредит	25,0	25,0	30,0
Валовий прибуток	11457,0	40443,0	34522,0
Середньорічна величина активів	18845,5	53788,0	126976,0
Коефіцієнт валової рентабельності активів	60,8	75,2	27,2
Ефект фінансового левериджу	70,39	41,49	-3,73

Згідно із даними табл. 3.3, розрахунок ефекту фінансового левериджу показав недоцільність залучення позикового капіталу, поскільки ефект фінансового левериджу у 2023 р. має від'ємне значення. Від'ємне значення ефекту фінансового левериджу забезпечується тому, що відсотки за кредит є вищими ніж коефіцієнт валової рентабельності активів. У 2021 та 2022 рр. залучення позикового капіталу є доцільним.

Наступним кроком на шляху здійснення процесу управління фінансовими ресурсами, з нашого погляду, повинна стати оптимізація структури капіталу за критерієм мінімізації фінансових ризиків (табл. 3.4).

Згідно із даними табл. 3.4 в межах даного оптимізаційного критерію існують три підходи:

- агресивний;
- консервативний;
- помірний (компромісний).

Згідно із агресивним підходом передбачається така структура капіталу у 2023 р. - 35,9 % власного капіталу та 64,1 % позикового капіталу.

**Оптимізація структури капіталу ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» за
критерієм мінімізації фінансового ризику, 2021-2023 рр.**

Показники	2021 р.	2022 р.	2023 р.
Вихідна інформація			
Середня вартість необоротних активів	2906	8732,5	37263
Середня вартість оборотних активів	15939,5	45055,5	89713
Максимальна додаткова потреба в оборотних активах в період сезонності	11120	14940	21708
Агресивний підхід			
Позиковий капітал - 100% змінної частини оборотних активів та 50% постійної частини оборотних активів	19089,8	37467,8	66564,5
Власний капітал - всі інші кошти, що інвестуються в необоротні та оборотні активи	2906	8732,5	37263
Структура капіталу:			
- власного	13,2	18,9	35,9
- позикового	86,8	81,1	64,1
Консервативний підхід			
Позиковий капітал - 50% змінної частини оборотних активів	5560	7470	10854
Власний капітал - всі інші кошти, що інвестуються в необоротні та оборотні активи	24405,5	61258	137830
Структура капіталу:			
- власного	81,4	89,1	92,7
- позикового	18,6	10,9	7,3
Компромісний підхід			
Позиковий капітал – 100 % змінної частини оборотних активів	11120	14940	21708
Власний капітал - всі інші кошти, що інвестуються в необоротні та оборотні активи	18845,5	53788	126976
Структура капіталу:			
- власного	62,9	78,3	85,4
- позикового	37,1	21,7	14,6

Згідно із консервативним підходом передбачається формування у 2023 р. 92,7 % власного капіталу та 7,3 % позикового капіталу.

Згідно із компромісним підходом доцільною у 2023 р. буде наступна структура капіталу: 85,4 % - власного капіталу та 14,6 % позикового капіталу.

Кінцеве ж рішення відносно підходу в межах даного оптимізаційного критерію приймає фінансовий менеджер. Дане рішення залежить не лише від знань і вмінь фінансового менеджера, а й від його ставлення до ризику.

3.2. Управління ефективністю використання фінансових ресурсів на підприємстві

Управління відносно ефективності використання фінансових ресурсів передбачає їх ефективне інвестування в активи.

В межах ефективного інвестування в активи управління фінансовими ресурсами передбачає здійснення управлінських дій відносно:

- управління грошовими коштами;
- управління запасами;
- управління дебіторською заборгованістю.

Тож, вважаємо за доцільне розпочати управління ефективності використання фінансових ресурсів з окреслення можливої суми оборотного капіталу, що направляється в дебіторську заборгованість по товарному (комерційному) і споживчому кредиту.

При розрахунку цієї суми необхідно враховувати:

- плановані обсяги здійснення реалізації продукції в кредит;
- середній період відносно надання відстрочення платежу в межах окремих форм кредиту;
- середній період відносно прострочення платежів виходячи з практики господарювання;
- коефіцієнт відносно співвідношення собівартості і ціни продукції, котра реалізується в кредит.

Визначення ймовірного обсягу відносно оборотного капіталу, що направляється в дебіторську заборгованість по товарному (комерційному) і споживчому кредиту передбачає:

- порівняння відносно додаткового прибутку (збитку) пов'язаного із виникненням дебіторської заборгованістю;
- окреслення ймовірного ступеня ризику від дебіторської заборгованості;
- порівняння та оптимізація стосовно величини та стосовно строків дебіторської і кредиторської заборгованості.

Базовими показниками для означення ймовірного обсягу оборотного капіталу, котрий інвестується в дебіторську заборгованість є:

1) середній обсяг щоденного продажу ($ADS = \text{Щорічний обсяг продажу} / 360$);

2) термін заборгованості з продажу ($DSO = \text{Дебіторська заборгованість} / \text{Сума продажу за день}$);

3) дебіторська заборгованість = $DSO * ADS$ [6, 10].

Тож, проведемо розрахунки даних показників для окреслення суми оборотного капіталу, котрий варто інвестувати у дебіторську заборгованість для ПІДПРИЄМСТВА «XXX» у 2023 р.:

- середній обсяг щоденного продажу - $ADS = \frac{102666,0}{360} = 285,2$;

- термін заборгованості з продажу - $DSO = (360 \cdot 7007,0) / 102666,0 = 25$;

- дебіторська заборгованість - $DZ = 42784,1 / (102666,0 * 7007,0) = 2920,4$

Для успішної реалізації продукції в кредит підприємству слід чітко сформулювати систему кредитних умов.

До складу цих умов входять наступні елементи:

- термін відносно надання кредиту (кредитний період);
- обсяг відносно кредиту (кредитний ліміт), що надається;
- вартість стосовно ймовірного надання кредиту (система цінових знижок при здійсненні негайних розрахунків за придбану продукцію);
- система штрафних санкцій у випадку прострочення виконання зобов'язань покупцями.

Наприклад, підприємств може надати знижку на продукцію дебіторам, що розрахуються в 10 денний термін, проте не надавати знижку дебіторам, котрі розрахуються в 30 денний термін (2/10net 30- 2 %).

Оскільки запаси є суттєвою складовою оборотного капіталу підприємства, то на нашу думку, з ціллю здійснення ефективного управління оборотним капіталом потрібно звернути увагу на удосконалення управління запасами на підприємстві.

Вважаємо, що з ціллю ефективного управління дебіторською заборгованістю варто також більш детально проаналізувати її за окремими складовими (табл. 3.5).

Таблиця 3.5

**Аналіз дебіторської заборгованості
ПІДПРИЄМСТВА «XXX» за 2021-2023 рр.**

Вид дебіторської заборгованості	2021 р.		2022 р.		2023 р.		Зміни (+;-) 2023 р. порівняно з 2021 р.		
	сума, тис. грн.	у % до підсу мку	сума, тис. грн.	у % до підсу мку	сума, тис. грн.	у % до підсу мку	суми, тис. грн.	пито м. ваги, пункт ів	у % до 2004р.
За товари, роботи, послуги	326	3,8	7615	24,4	6399	20,5	6073	20,6	1862,9
З бюджетом	27	0,3	2532	8,1	9839	31,4	9812	7,8	36340,7
За виданими авансами	0	0,0	11682	37,4	4710	15,1	4710	37,4	x
Інша поточна дебіторська заборгова- ність	8232	95,9	9405	30,1	10337	33,0	2105	-65,8	25,6
Всього	8585	100,0	31234	100,0	31285	100,0	22700	-	264,4

Згідно із даними табл. 3.5, обсяг дебіторської заборгованості підприємства збільшився на 22700 тис. грн або ж у 2,6 рази. У складі дебіторської заборгованості найбільшим зростанням характеризується дебіторська заборгованість перед бюджетом, котра зросла на 9812 тис. грн або у 36,3 рази. Дебіторська заборгованість за товари, роботи послуги зросла на 6073 тис. грн або ж у 18,6 разів. У 2022 та 2023 рр. з'явилась у підприємства дебіторська заборгованість за виданими авансами, котра становила відповідно 11682 тис. грн та 4710 тис. грн. Інша поточна дебіторська заборгованість зросла на 2105 тис. грн або ж на 25,6 %.

Вважаємо також доцільним з ціллю ефективного управління в межах дебіторської заборгованості дослідити її за строками (табл. 3.6).

**Аналіз дебіторської заборгованості за строками залучення
ПІДПРИЄМСТВА «XXX» за 2021-2023 рр.**

Показники	Всього	У тому числі за строками непогашення		
		До 3 міс.	Від 3 до 6 міс.	Від 6 до 12 міс.
2021 р.				
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги: сума, тис. грн.	326,0	3844,0	750,8	-4268,8
питома вага, %	3,8	44,9	8,8	-49,9
Інша поточна дебіторська заборгованість: сума, тис. грн.	8232,0	5220,3	1470,7	1541,0
питома вага, %	96,2	61,0	17,2	18,0
Разом: сума, тис. грн.	8558,0	9064,3	2221,5	-2727,8
питома вага, %	100,0	105,9	26,0	-31,9
2022 р.				
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги: сума, тис. грн.	7615,0	3765,5	860,1	2989,4
питома вага, %	44,7	22,1	5,1	17,6
Інша поточна дебіторська заборгованість: сума, тис. грн.	9405,0	932,1	8472,9	0,0
питома вага, %	55,3	5,5	49,8	0,0
Разом: сума, тис. грн.	17020,0	4697,6	9333,0	2989,4
питома вага, %	100,0	27,6	54,8	17,6
2023 р.				
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги: сума, тис. грн.	6399,0	8530,2	1205,7	-3336,9
питома вага, %	38,2	51,0	7,2	-19,9
Інша поточна дебіторська заборгованість: сума, тис. грн.	10337,0	4075,4	1418,1	4843,5
питома вага, %	61,8	24,4	8,5	28,9
Разом: сума, тис. грн.	16736,0	12605,6	2623,8	1506,6
питома вага, %	100,0	75,3	15,7	9,0
2022 р. у % до 2021 р.	198,9	51,8	420,1	-109,6
2023 р. у % до 2022 р.	98,3	268,3	28,1	50,4

Згідно із даними табл. 3.6, найбільші обсяги дебіторської заборгованості, котру формує підприємство – це все ж таки обсяги короткострокової заборгованості – до 3 місяців, що є позитивним, оскільки підприємство інвестує кошти на нетривалий строк.

У теорії оборотного капіталу з метою оптимізації обсягу виробничих запасів використовують Модель Уілсона (модель економічно обґрунтованого

розміру замовлення), що надає можливість мінімізації поточних витрат шляхом розрахунку оптимального розміру партії постачання запасів, і визначається за формулою [6, 10]:

$$EOQ = \sqrt{\frac{2 \cdot ОПП \cdot C_{pz}}{C_x}} \quad (3.2)$$

де EOQ – економічний розмір замовлення, тис. грн.;

C_{pz} – витрати на виконання замовлення, тис. грн.;

$ОПП$ – середній попит за період, тис. грн;

C_x – вартість зберігання одиниці товару [6, с.133].

Дана оптимізація обсягу запасів пов'язана з попереднім поділом всієї сукупності запасів на виробничі та товарні. В розрізі цих видів виділяють підвиди, по яким і здійснюють оптимізацію запасів поточного зберігання.

Згідно даної моделі можна розрахувати оптимальний обсяг замовлення необхідної для підприємства сировини, матеріалів. Оскільки значна частина сировини для виробництва продукції ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» є власного виробництва, то наприклад можна оптимізувати паливо, яке в повному обсязі замовляється на стороні. Тож, розрахуємо оптимальний обсяг замовлення палива за формулою моделі EOQ :

$$EOQ = \sqrt{\frac{2 \cdot 733 \cdot 12}{10}} = 41,9 \text{ тис. грн.}$$

Отже, оптимальний розмір замовлення палива для підприємства «ХХХ» становитиме 41,9 тис грн.

Відповідно оптимальний середній розмір виробничого запасу складатиме:

$$ПЗ_o = \frac{EOQ}{2}$$

$$\text{Для ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» } ПЗ_o = \frac{41,9}{2} = 21 \text{ тис. грн.}$$

Крім того з метою удосконалення управління фінансовими ресурсами в процесі операційного циклу, з нашого погляду, потрібно оптимізувати і грошові кошти підприємства. Здійснити оптимізацію грошових коштів можна за допомогою

моделі Баумоля, що дозволяє визначити оптимальний залишок грошових коштів на рахунку в банку [6]:

$$ДА_{\text{макс}} = \sqrt{\frac{2 \cdot P_o \cdot ПО_{\text{до}}}{P_{\text{д}}}} \quad (3.3)$$

де $ДА_{\text{макс}}$ - оптимальний обсяг максимального залишку грошових активів підприємства;

P_o - витрати на обслуговування операції поповнення грошових коштів;

$ПО_{\text{до}}$ - запланований обсяг грошового обороту;

$P_{\text{д}}$ - рівень втрат альтернативних доходів при зберіганні грошових коштів [6, с.167].

Для ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» оптимальний обсяг максимального залишку грошових активів становить: $ДА_{\text{макс}} = \sqrt{\frac{2 \cdot 0,1 \cdot 102666}{0,235}} = 295,6$ тис. грн.

Отже, удосконалення управління відносно фінансових ресурсів за ефективним їх використанням, з нашого погляду, є важливою частиною забезпечення ефективної діяльності суб'єкту, бо саме від правильності окреслення потреби в оборотному капіталі, ефективності його використання залежить виконання запланованих показників динаміки відносно виробництва і реалізації продукції, стійкості фінансового стану підприємства, його кредитоспроможності, прибутковості та примноження ресурсів.

Результати комплексного підходу і систематичного аналізу дають підставу до обґрунтування програми заходів щодо підвищення ефективності управління фінансовими ресурсами підприємства «ХХХ» і забезпечення контролю за їх практичним здійсненням за наступними напрямками:

- постійний моніторинг фінансових ресурсів підприємства;
- оптимізація структури капіталу за одним із критеріїв або ж за кожним із них;

- дослідження можливостей отримання довгострокових кредитів і спрямування їх на технічне переобладнання і оновлення основних засобів з метою підвищення якості і конкурентоспроможності продукції підприємства;
- дослідження складових собівартості продукції й встановлення шляхів її зниження з метою збільшення об'єму продажу та реінвестування більших обсягів прибутку в фінансові ресурси;
- маркетинговий аналіз з вивчення попиту і пропозиції, ринків збуту та формування на цій основі оптимального асортименту і структур виробництва продукції;
- пошук внутрішніх можливостей збільшення прибутковості виробництва за рахунок повнішого використання виробничих потужностей, підвищення якості та конкурентоспроможності продукції, зниження її собівартості, раціонального використання матеріальних, трудових та фінансових ресурсів, скорочення виробничих витрат;
- контроль за фінансовим станом підприємства і дотриманням розробленої фінансової стратегії.
- здійснення оптимізації оборотних активів за допомогою методу нормування на основі обраного типу політики формування оборотних активів, запланованого обсягу виробництва та реалізації продукції;
- здійснення оптимізації окремих складових оборотного капіталу підприємства в процесі операційного циклу, зокрема дебіторської заборгованості, грошових коштів та запасів;
- прискорення процесу відвантаження продукції і оформлення розрахункових документів;
- застосування перспективних форм рефінансування дебіторської заборгованості;
- застосування ефективних форм регулювання середнього залишку грошових активів (скорочення розрахунків готівкою, відкриття «кредитної лінії» в банку).

ВИСНОВКИ

Фінансові ресурси – базова мета у здобутті фінансової стійкості на шляху балансування між стійкістю, ризиком і прибутком.

Результати аналізу фінансових ресурсів ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» за 2021-2023 рр. дають підставу до формування певних висновків, зокрема:

- аналіз фінансових ресурсів за власністю показав зростання власного капіталу на 50268 тис. грн або ж у 3,9 разів, при цьому його питома вага скоротилась на 17,9 в.п. Позиковий капітал характеризується збільшенням у 2023 р. порівняно із 2021 р. на 96108 тис. грн або ж у 9,2 рази. Статутний капітал ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» становить 1 тис. грн і є незмінним, додатковий капітал за період дослідження зріс на 50268 тис. грн або ж у 3,9 разів;

- дослідження фінансових ресурсів згідно строку їх використання показало, що відбулося зростання поточних зобов'язань на 66631 тис. грн або ж у 6,4 рази. При цьому довгострокові зобов'язання у 2021 та 2022 рр. відсутні, у 2023 р. вони склали 29477 тис. грн;

- дослідження фінансових ресурсів за їх ліквідністю показало що у 2021-2022 рр. були наявні лише найбільш термінові ресурси, а у 2023 р. 72,3 % склали найбільш термінові, а 27,7 % - довгострокові фінансові ресурси;

- коефіцієнт автономії в ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» у 2021 та 2022 рр. характеризується перебуванням в межах нормативу, що вказує на стійкість підприємства, проте у 2023 р. коефіцієнт автономії має значення менше за норматив, що вказує на значний ризик втрати фінансової стійкості. Оберненим до коефіцієнта автономії є коефіцієнт концентрації відносно залученого капіталу, котрий динамічно збільшується на 0,179 та приймає значення вище нормативу, що генерує ризик втрати фінансової стійкості підприємства;

- в межах ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» у всіх досліджуваних роках запаси не покриваються джерелами їх утворення, тож підприємство характеризується як кризове;

- підприємство має погіршення ситуації відносно ділової активності за період дослідження, така ситуація, як вказує аналітика спровокована зростанням відносно тривалості операційного циклу на 170 днів або ж на 125,0 % та зростанням відносно фінансового циклу на 107 днів або ж у 1,5 рази.

- чистий прибуток характеризується зростанням на 4084 тис. грн (при цьому чистий прибуток у відсотках до чистого доходу складає відповідно 32,3 %, 45,2 % та 16,4 % за 2021-2023 рр.; чистий прибуток у відсотках до валового прибутку складає відповідно 111,6 %, 82,6 % та 48,9 %).

- дослідження рентабельності дає підставу до формування певних висновків, зокрема: показники рентабельності витрат характеризуються позитивними значеннями, проте динамічно скорочуються, що є негативним аспектом; показники відносно рентабельності капіталу також окреслюють позитивні значення, проте мають негативну динаміку; показники відносно окупності витрат і капіталу окреслюють негативні значення, оскільки окупність капіталу зростає на 6,1 роки, період окупності власного капіталу збільшився на 2,7 років.

Результати аналізу в якості покращення управління фінансовими ресурсами в межах ПІДПРИЄМСТВА «XXX» дають підставу до формулювання наступних висновків:

- оптимальною буде та структура капіталу в межах підприємства, котра забезпечує мінімальну середньозважену вартість капіталу - у випадку ПІДПРИЄМСТВА «XXX» ця мінімальна середньозважена вартість 14,3 % досягається за 35 % власного капіталу та 65 % позикового капіталу. Дійсна середньозважена вартість капіталу ПІДПРИЄМСТВА «XXX» у 2023 р. складає 16,8, котра забезпечується за 43,0 % власного капіталу та 57,0 % позикового капіталу;

- розрахунок ефекту фінансового левериджу показав недоцільність залучення позикового капіталу, оскільки ефект фінансового левериджу у 2023 р. має від'ємне значення. Від'ємне значення ефекту фінансового левериджу забезпечується тому, що відсотки за кредит є вищими ніж коефіцієнт

вальної рентабельності активів. У 2021 та 2022 рр. залучення позикового капіталу є доцільним;

- оптимізація структури капіталу за критерієм мінімізації фінансового ризику показала, що згідно із агресивним підходом передбачається така структура капіталу у 2023 р. - 35,9 % власного капіталу та 64,1 % позикового капіталу; згідно із консервативним підходом передбачається формування у 2023 р. 92,7 % власного капіталу та 7,3 % позикового капіталу; згідно із компромісним підходом доцільною у 2023 р. буде наступна структура капіталу: 85,4 % - власного капіталу та 14,6 % позикового капіталу. Кінцеве ж рішення відносно підходу в межах даного оптимізаційного критерію приймає фінансовий менеджер.

Результати комплексного підходу і систематичного аналізу дають підставу до обґрунтування програми заходів щодо підвищення ефективності управління фінансовими ресурсами підприємства «XXX» і забезпечення контролю за їх практичним здійсненням за наступними напрямками:

- постійний моніторинг фінансових ресурсів підприємства;
- оптимізація структури капіталу за одним із критеріїв або ж за кожним із них;
- дослідження можливостей отримання довгострокових кредитів і спрямування їх на технічне переобладнання і оновлення основних засобів з метою підвищення якості і конкурентоспроможності продукції підприємства;
- дослідження складових собівартості продукції й встановлення шляхів її зниження з метою збільшення об'єму продажу та реінвестування більших обсягів прибутку в фінансові ресурси;
- маркетинговий аналіз з вивчення попиту і пропозиції, ринків збуту та формування на цій основі оптимального асортименту і структур виробництва продукції;
- пошук внутрішніх можливостей збільшення прибутковості виробництва за рахунок повнішого використання виробничих потужностей, підвищення якості та конкурентоспроможності продукції, зниження її

собівартості, раціонального використання матеріальних, трудових та фінансових ресурсів, скорочення виробничих витрат;

- контроль за фінансовим станом підприємства і дотриманням розробленої фінансової стратегії.

- здійснення оптимізації оборотних активів за допомогою методу нормування на основі обраного типу політики формування оборотних активів, запланованого обсягу виробництва та реалізації продукції;

- здійснення оптимізації окремих складових оборотного капіталу підприємства в процесі операційного циклу, зокрема дебіторської заборгованості, грошових коштів та запасів;

- прискорення процесу відвантаження продукції і оформлення розрахункових документів;

- застосування перспективних форм рефінансування дебіторської заборгованості;

- застосування ефективних форм регулювання середнього залишку грошових активів (скорочення розрахунків готівкою, відкриття «кредитної лінії» в банку).